

JAMILA ERGASHEVANING “JAZO” HIKOYASIDA OBRAZLAR POETIKASI

Mutalibova Muxtaram Abduraxim qizi

Farg‘ona davlat univesiteti filologiya fakulteti:

o‘zbek tili yo‘nalishi 23.85-guruh talabasi

E-mail: mutalibovamuxtaram@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0003-0498-4182>

Annotatsiya: Ushbu maqolada zamonaviy o‘zbek adabiyotining taniqli vakillaridan biri Jamila Ergashevaning “Jazo” hikoyasidagi obrazlar tizimi, ularning badiiy vazifasi va yozuvchi mahorati tahlil qilinadi. Hikoyada inson taqdiri, mehr-oqibat, sabr, fidoyilik, jamiyatdagi illatlar, xususan, giyohvandlik kabi ijtimoiy muammolar obrazlar orqali ochib berilgan. Asarda Oysha xola, Robiya, Robiyaning ukasi va boshqa qahramonlar hayotiyli, ruhiy kechinmalari, ichki dunyosi bilan ajralib turadi. Muallif har bir obraz orqali insonning ma’naviy qiyofasini, yaxshilik va yomonlik o‘rtasidagi kurashni ko‘rsatadi. Hikoyadagi obrazlar poetikasi voqealar rivoji, psixologik tasvir, dialog va ramziy detallar yordamida yaratilgan.

Kalit so‘zlar: Jamila Ergasheva, “Jazo” hikoyasi, obraz, poetika, qahramon xarakteri, psixologizm, badiiy tasvir, inson taqdiri, ma’naviyat.

THE POETICS OF IMAGES IN JAMILA ERGASHEVA’S STORY “PUNISHMENT”

Abstract: This article analyzes the system of characters in the story “The Punishment” by Jamila Ergasheva, one of the prominent representatives of modern Uzbek literature, their artistic function, and the writer’s skill. The story reveals social problems such as human destiny, kindness, patience, self-sacrifice, vices in society, in particular, drug addiction, through images. In the work, Aisha-khola, Robiya, Robiya’s brother, and

other characters are distinguished by their vitality, spiritual experiences, and inner world. The author shows the spiritual image of a person, the struggle between good and evil through each image. The poetics of the characters in the story are created through the development of events, psychological imagery, dialogue, and symbolic details.

Keywords: Jamila Ergasheva, “Punishment”, poetics, character, psychologism, artistic image, human destiny, spirituality.

ПОЭТИКА ОБРАЗОВ В РАССКАЗЕ ЖАМИЛЫ ЭРГАШЕВОЙ “НАКАЗАНИЕ”

Аннотация: В данной статье анализируется система образов в рассказе “Наказание” одной из известных представительниц современной узбекской литературы Джамили Эргашевой, их художественная функция и мастерство писателя. В рассказе через образы раскрываются такие социальные проблемы, как судьба человека, доброта, терпение, самоотверженность, пороки в обществе, в частности, наркомания. В произведении тетя Айша, Робия, брат Робии и другие герои отличаются жизненностью, духовными переживаниями, внутренним миром. Автор через каждый образ показывает духовный облик человека, борьбу добра и зла. Поэтика образов в рассказе создана с помощью развития событий, психологического изображения, диалога и символических деталей.

Ключевые слова: Джамиля Эргашева, рассказ “Наказание”, образ, поэтика, характер героя, психологизм, художественный образ, судьба человека, духовность.

Adabiyot inson ruhiyatini, jamiyat hayotini va insonlar oʻrtasidagi murakkab munosabatlarni aks ettiruvchi sanʼat turi hisoblanadi. Badiiy asarning taʼsir kuchi koʻp jihatdan undagi obrazlarning mukammal yaratilishiga bogʻliq. Chunki obraz orqali yozuvchi oʻz gʻoyaviy-estetik qarashlarini ifodalaydi, hayot hodisalariga munosabat bildiradi.

Jamila Ergasheva ijodida inson qalbi, ayol taqdiri, oilaviy munosabatlar, jamiyatdagi muammolar chuqur tahlil qilinadi. Uning “Jazo” hikoyasi ham insoniylik, sabr, mehr va

hayot sinovlari haqida hikoya qiluvchi ta'sirchan asarlardan biridir. Asarda oddiy insonlar hayoti orqali katta ijtimoiy va ma'naviy masalalar yoritilgan. Hikoya markazida Oysha xola va uning atrofidagi insonlar taqdiri turadi. Muallif qahramonlarni shunchaki voqea ishtirokchisi sifatida emas, balki ma'lum bir ma'naviy mazmun tashuvchi obrazlar sifatida yaratgan. "Jazo" hikoyasidagi eng muhim obrazlardan biri Oysha xoladir. U hayotning og'ir sinovlarini boshidan kechirgan, ammo insoniylik fazilatlarini yo'qotmagan ayol sifatida tasvirlanadi. To'shakka mixlanib qolgan Oysha xolaning jismoniy imkoniyatlari cheklangan bo'lsa-da, uning qalbi, fikrlashi va hayotga munosabati kuchli. Oysha xola obrazi orqali yozuvchi sabr-toqatli, kuzatuvchan, hayot tajribasiga ega ayol qiyofasini yaratadi. U atrofidagi voqealarga befarq emas. Robiyaning boshiga tushgan kulfatlar, yangi qo'shni haqidagi gaplar uning qalbida turli kechinmalar uyg'otadi. Robiyaning Haj haqidagi orzusi ham uning ruhiy dunyosini ochib beradi. U umr bo'yi yaxshilik qilishga intilgan, halol mehnat qilgan inson bo'lsa-da, hayot sharoiti sabab bu niyatiga erisha olmaydi. Muallif shu orqali insonning tashqi imkoniyati bilan ichki dunyosi o'rtasidagi farqni ko'rsatadi. Oysha xola obrazida mehribonlik, andisha, iymon va hayotga chuqur falsafiy qarash mujassam. Robiya hikoyadagi eng murakkab xarakterlardan biridir. U mehribon, fidoyi, ko'ngilchan ayol sifatida namoyon bo'ladi. Eridan ayrilganidan keyin ikki farzandini katta qiladi, qaynota-qaynonasiga xizmat qiladi. O'z hayotini boshqalarning baxtiga bag'ishlaydi. Robiya obrazining asosiy xususiyati - insonni qutqarishga bo'lgan ishonchidir. U ukasini yomon yo'ldan qaytarishga harakat qiladi. Hatto ukasi unga zarar yetkazgan, uyidagi narsalarni olib sotgan bo'lsa ham, undan butunlay yuz o'gira olmaydi. Yozuvchi Robiya xarakteri orqali mehrning kuchi bilan achchiq haqiqat o'rtasidagi qarama-qarshilikni ko'rsatadi. Uning "men tamom bo'lgan bir insonni hayotga qaytarayapman" degan ishonchi inson qalbidagi umid timsolidir. Biroq Robiyaning fojeasi shundaki, u o'z mehrini noto'g'ri yo'naltiradi. U bir insonni qutqaraman deb o'z hayotini, sog'ligini va tinchligini qurbon qiladi. Shu jihatdan Robiya obrazi hayotdagi fidoyilik va o'zini unutish holatlarining badiiy ifodasidir.

Hikoyadagi eng achinarli obrazlardan biri Robiyaning ukasidir. U tug'ma yomon inson emas. Aksincha, yoshligida tirishqoq, bilimga qiziqqan, yaxshi bola bo'lgan. Ammo

hayotidagi xatolar, giyohvandlik balosi uni asta-sekin insoniy qiyofasidan uzoqlashtiradi. Muallif bu obraz orqali yomonlikning qanday shakllanishini ko'rsatadi. Uka aslida jinoyatchi bo'lib tug'ilmagani, balki zararli muhit va giyohvandlik sabab tubanlikka tushib qolgan. Bu obrazda insonning ichki kurashi ham ko'rinadi. U ba'zan xatosini tushunadi, tashlashga harakat qiladi, lekin yana eski odatiga qaytadi. Shu jihatdan u faqat ayblanuvchi emas, balki jamiyatdagi katta muammoning qurboni sifatida ham tasvirlangan.

Hikoyadagi yana bir muhim obraz - yangi qo'shni. Bu obraz asarda bevosita ko'p tasvirlanmasa-da, uning atrofidagi gap-so'zlar orqali jamiyatdagi ma'naviy muammolar ochiladi. U boylik, hashamat va tashqi ko'rinish ortiga yashiringan salbiy kuch timsoli sifatida gavdalanadi. Yangi qo'shning katta uy qurishi, boyligi, Haj safariga tayyorgarlik ko'rishi tashqi tomondan ijobiy holatdek ko'rinadi. Ammo uning halolligi borasidagi shubhalar asarda katta savol tug'diradi: insonning tashqi obro'si bilan ichki dunyosi bir xil bo'lishi shartmi? Adiba ushbu obraz orqali jamiyatdagi muhim masalani ko'taradi: ba'zan insonlar tashqi ko'rinish, boylik yoki mavqe bilan baholanadi, ammo uning ma'naviy qiyofasi e'tibordan chetda qolishi mumkin. Hikoya yakunida yangi qo'shning Hajga ketishidan oldin kasal bo'lib qolishi ham ramziy ma'noga ega. Bu voqea asarda "jazo" tushunchasining badiiy ifodasi sifatida namoyon bo'ladi. Inson qilgan ishlarining oqibati bir kun kelib o'ziga qaytishi g'oyasi ilgari suriladi.

"Jazo" hikoyasida obrazlar bir-biridan alohida emas, balki o'zaro munosabatlar orqali ochiladi. Oysha xola va Robiya o'rtasidagi do'stlik, ishonch va dardlashuv asarning insoniylik ruhini kuchaytiradi. Oysha xola Robiyaga achinadi, uning hayotidagi og'irliklarni tushunadi. Robiya esa Oysha xolaning ruhiy holatini hisobga oladi. Ularning suhbatlari orqali ayol qalbinin nozik jihatlari, hayot yukining og'irligi ko'rsatiladi. Robiya va ukasi munosabatlari esa hikoyaning eng og'irli nuqtasidir. Bu munosabatda mehr va azob birlashadi. Robiya ukasini tashlab qo'ya olmaydi, chunki unda hali ham yaxshilikka umid bor. Ammo shu mehr uning o'z hayotiga zarar yetkazadi.

Jamila Ergasheva qahramonlarning ichki kechinmalarini ochishda psixologik tasvir usulidan unumli foydalanadi. Oysha xolaning tunlari uxlay olmay chiqishi, Haj haqidagi o'ylar bilan qiynalishi uning ruhiy olamini ko'rsatadi. Robiyaning esa ukasi sabab

chekayotgan iztiroblari, yig‘isi, umidi va umidsizligi orqali inson qalbidagi murakkab holatlar tasvirlanadi. Jamila Ergasheva voqealarni faqat tashqi harakatlar orqali emas, balki qahramonlarning o‘y-fikrlari, ichki suhbatlari orqali ham ochadi. Shu sababli hikoyadagi obrazlar hayotiy va ta’sirchan chiqqan.

“Jazo” nomi hikoyaning asosiy g‘oyasini anglashda muhim ahamiyatga ega. Asarda jazo faqat bir insonning boshiga tushgan kulfat sifatida emas, balki insonning o‘z qilmishlari natijasi sifatida talqin qilinadi. Robiyaning ukasi giyohvandlik oqibatida hayotini buzadi. Yangi qo‘shni esa ehtimol noqonuniy ishlar orqali topilgan boylikning oqibatiga duch keladi. Shunday qilib, yozuvchi hayotda har bir amalning natijasi borligini ko‘rsatadi.

Xulosa qilib aytganda, Jamila Ergashevaning “Jazo” hikoyasi inson taqdiri, mehr, sabr, gunoh va oqibat haqida chuqur fikr yurituvchi asardir. Hikoyadagi obrazlar oddiy hayotiy qahramonlar bo‘lsa-da, ular orqali katta ma’naviy masalalar yoritilgan. “Jazo” hikoyasidagi obrazlar poetikasi hayotiylik, psixologik chuqurlik va ijtimoiy mazmun uyg‘unligi bilan ajralib turadi. Jamila Ergasheva qahramonlar taqdiri orqali insonni yaxshilikka, halollikka, mehr-oqibatga chorlaydi. Asar o‘quvchini nafaqat voqealarni kuzatishga, balki hayotdagi har bir amal, har bir qarorning oqibati haqida o‘ylashga undaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Karimov N. XX asr o‘zbek adabiyoti tarixi. – Toshkent: O‘qituvchi, 2005.
2. Qo‘shjonov M. Adabiyot nazariyasi asoslari. – Toshkent: Fan, 2010.
3. Yo‘ldoshev Q. Badiiy tahlil asoslari. – Toshkent: Akademnashr, 2016.
4. Normatov U. Zamonaviy o‘zbek nasri muammolari. – Toshkent: Fan, 2012.
5. Rasulov A. Adabiy tanqid va tahlil. – Toshkent: Tafakkur, 2018.
6. www.ziyouz.com – o‘zbek adabiyoti elektron kutubxonasi
7. www.kitob.uz – milliy adabiyot va ilmiy maqolalar portali
8. www.natlib.uz – Alisher Navoiy nomidagi Milliy kutubxona sayti